

Kako nogomet pomaga razumeti gangsterski raj

Arkan je odraščal v spokojnosti Titove Jugoslavije, balkanske inačice Amerike, kot sta si jo zamislila June in Ward, kjer naj bi Srbi in Hrvati živeli v srečnem sosodstvu. Vendar se je Arkan uprl komunističnemu konformizmu. Njegov oče je bil častnik v Titovi vojski in je namesto Spockove Nege in vzgoje otroka uporabljal raje kar vojaški priročnik. Seveda se trdi vojaški dril pri Arkanu ni obnesel. Pri šestnajstih je zapustil mornariško akademijo, zbežal v Italijo in pristal nazadnje v Parizu, kjer se je preživljal z manjšimi tatvinami. Kmalu pa so ga prijeli in obsodili na tri leta mladoletniškega zapore. Vendar pa se je Arkan razlikoval od drugih jugoslovanskih kriminalcev, s katerimi se je družil: tat ni postal zato, da bi se predal razkošnemu gangsterskemu življenju. Eden njegovih pajdašev se spominja, kako so v Milanu nekoč z viskijem in v družbi cip proslavili uspešno tatvino avtomobilov. Arkan se ni hotel pridružiti vsesplošni zabavi. Sam je sedel v sobi ob odprtem oknu, da je cigaretni dim uhajal iz prostora, in opravljal gimnastične vaje.

Arkanov mit pravzaprav ne izhaja iz njegovih kriminalnih dejanj, marveč iz tistega, kar se je zgodilo potem. Znal je neverjetno spretno pobegniti. Leta 1974 so ga Belgijci zaprli zaradi oboroženega rop. Tri leta pozneje je ušel iz zapore in se znašel na Nizozemskem. Ko ga je tudi tam prijela policija, se mu je spet nekako posrečilo uiti. Istega leta je podoben podvig ponovil v Nemčiji, ko jo je pobrisal iz zaporniške bolnišnice. Prava mojstrovina pa mu je uspela na Švedskem, kjer so sodili njegovemu prijatelju Carlu Fabianiju. Arkan je vdrl v sodno dvorano s pištolo v vsaki roki. Eno je nameril na sodnika, drugo je podal Fabianiju. Njun drzni pobeg skozi okno dvorane je bil vreden prizora iz kakega filma Jerryja Bruckheimerja.

Ker je s takimi pobegi dvignil preveč prahu, mu je Zahodna Evropa postala prevroča. Vrnil se je v Beograd, se spravil z očetom in se povezal z jugoslovansko tajno službo. Že pred Arkanovim prihodom je začela policija novačiti kriminalce, da so zanj opravljali najbolj umazane posle, največkrat so morali ubiti kakega disidenta, ki je pobegnil v tujino. Z vlado so se dogovorili, da lahko zunaj države kršijo zakone, potem pa se zatečejo nazaj v varno zavetje Jugoslavije. Arkan je v tem sistemu postal velika zvezda in se je s svojim položajem rad bahal. Po Beogradu se je prevažal v rožnatem kadilaku. Potem ko je ubil nekega policaja, kar je bilo v dobro urejeni komunistični družbi nekaj nezaslišanega, je na sojenju vrgel sodniku na mizo svoja pooblastila notranjega ministrstva in mirno odkorakal iz sodne dvorane.

S to svojo predrznostjo je Arkan pravzaprav napovedoval obdobje poznih osemdesetih let, ko se je država izvijala iz komunizma in so se uspešnega srbskega gospodarstva polastili gangsterji ter tihotapci. A Arkan je bil mnogo več kot samo vzor. Slobodanu Miloševiću, ki je leta 1986 postal vodja srbske komunistične partije, je pomagal opraviti izjemno težavno nalogo. Milošević si je pridobil priljubljenost in moč s tem, da je razpihoval dolgo zatirani srbski nacionalizem. Ker pa je bil cinik, mu je bilo jasno, da se lahko te razvnete strasti kaj hitro obrnejo proti njemu. Z nacionalizmom je bilo treba ravnati v rokavicah. Eno od nevarnosti je predstavljal tudi stadion Crvene zvezde, kjer so postajali podivjani navijači vse bolj spolitizirani. Začeli so nositi slike pravoslavnih svetnikov in skrajno nacionalističnega pisatelja Vuka Draškovića, vodje Srbskega gibanja prenove. Na tekmah so bučno zahtevali odcepitev: "Srbija, ne Jugoslavija."

Nič čudnega ni, da je prav ta stadion postal zbirališče gorečih pristašev samostojnosti. Crvena zvezda je bila že od samega začetka trdnjava nacionalizma. V komunizmu so vsi nogometni klubi vzhodnega bloka delovali v osnovi po istem kopitu. Povsod je en klub ustanovila in denarno podpirala vojska, drugega policija, ostale pa sindikati in vladna ministrstva. V Beogradu je vojska stala za Partizanom, policija pa za Crveno zvezdo. Za srbske nacionaliste je vojska predstavljala sovražnika. Ideologija komunistične armade je namreč zavračala vsakršno idejo o samostojni Srbiji, saj je bilo to v opreki z delavsko solidarnostjo in sožitjem narodov. Titovi partizani, odtod tudi ime armadnega kluba, so pobijali, zapirali in pretepali četnike, vojsko srbskih nacionalistov (nekateri pravijo fašistov), ki so se prav tako upirali Nemcem. Vojska je zatirala tudi srbsko pravoslavno cerkev. In tako je Crvena zvezda postala zbirališče vseh tistih Srbov, ki so znova želeli vzpostaviti svojo lastno nacionalno državo.

Crveni zvezdi so ves čas načelovali visoki policijski funkcionarji. Leta 1989 je bil njen predsednik Miloševićev notranji minister, ki je dobro vedel, da je Crvena zvezda postala središče postkomunističnega vrenja in neobvladljivega nasilja različnih navijaških skupin, med katerimi so prevladovali skrajni nacionalisti. Časopisi so bili polni člankov, ki so označevali stadione za simbole

"splošnega družbenega razkroja". Da bi policija lahko obvladala podivjane množice, je za discipliniranje navijačev določila Arkana, ki je bil tudi sam vnet pristaš kluba.

Arkan je dosegel, da so sprte navijaške frakcije sklenile premirje, potem pa jih je vse skupaj združil v eno skupino, ki se ji je sam postavil na čelo. Navijači, ki so se doslej imenovali Cigani - tako so jih zmerjali nasprotniki, sami pa so žaljivko spremenili v častni naziv -, so dobili pod novim vodstvom novo ime: Delije. Tako kot Arkan tudi to ime izhaja iz turščine in pomeni neustrašne junake, kar je popolnoma ustrezalo novemu klubskemu vojaškemu duhu. Arkan je nemudoma uvedel strog red, po katerem se je tudi sam vse življenje ravnal. Nasilje je ponehalo. "Uprava Crvene zvezde ga je razglasila za rešitelja," je poročalo eno od klubskih glasil. Krle, ki je postal eden od pripadnikov Delij, mi je povedal: "Tega človeka si preprosto moral spoštovati."

Potem ko je Arkan umiril nacionalistične strani v Crveni zvezdi, se je politično ozračje spremenilo. Miloševićeva nacionalistična retorika je prepričala voditelje Hrvaške in Slovenije, da s Srbi ne morejo več živeti v isti državi - ali pa jim je vsaj omogočila, da sami zaigrajo na nacionalistične strune. Hrvaška in Slovenija sta se začeli pripravljati na razglasitev neodvisnosti, kar je štela Srbija za vojno napoved.

Vojno vzdušje je bilo čutiti vsepovsod. Sredstva obveščanja so rohnela nad zatiranjem srbske manjšine na Hrvaškem. Vendar pa Srbija ni imela pod orožjem dovolj moč, ki bi bili pripravljene oditi na bojišče in opraviti umazano delo. Izmikanje vojski je postalo pravi pravcati obred prehoda. Moj tolmač mi je povedal, kako je zaigral blaznost in si na obrazu povzročil gnojne tvore, da so ga po dvainpetdesetih dneh izpustili iz vojske. Mladenci so vsako noč spali v drugem stanovanju, da bi se izognili vpoklicu. Obupana policija je nazadnje začela loviti moške po beograjskih restavracijah in jih pošiljati na fronto. Problemom z navadnimi vojaki so se pridružile težave s častniki. Najvišji poveljniški kader je izhajal iz vojaške komunistične kulture. Trdno je verjel, da mora država pravično razsojati med različnimi jugoslovanskimi narodi in se ne sme postaviti na eno stran.

Ker se srbski voditelji torej niso mogli zanašati na redno vojsko, so začeli na skrivaj sestavljati paravojaške enote. Pri tem so se izjemno izkazali Arkanovi Delije. Navsezadnje so že dolgo sloveli po nasilnih dejanjih, ki so jih nato slavili v pesmih ("Seki roko / in nož med zobe, / nočjo tekla bo kri!") Pod Arkanovim vodstvom so oblikovali dobro utečeno hierarhijo, ki je ubogala ukaze enega samega poveljnika. In kot so dokazali že v tistem televizijskem pretepu z Dinamovimi navijači, so prav uživali, če so se borili s Hrvati. Vlada je bila s tovrstnim huliganizmom zadovoljna. Srbija ni imela konvencionalne vojske, ki bi se borila z drugo vojsko. V vojni na Balkanu pravzaprav sploh ni bilo tovrstnih spopadov. Vlada je potrebovala oboroženo silo, ki naj bi tako ustrahovala civiliste, da bi muslimani in Hrvati zbežali s svojih domov na ozemljih, ki so jih želeli nadzirati Srbi.

V jugoslovanskem časopisju - pa tudi v svetovnem tisku - je vojna predstavljala metaforo za športna tekmovanja. Moštva so se borila in napadala; imela so neprebojno obrambo in napadalce, ki so streljali na gol. Zdaj so Arkanovi možje dobesedno uresničili to metaforo. O tem je čez nekaj let v nekem intervjuju povedal: "Navijači so najprej vadili brez orožja ... Že od samega začetka sem zahteval trdo disciplino. Navijači so navadno hrupni, radi se napijejo in lenarijo. Sklenil sem, da bom temu takoj naredil konec: morali so se postriči, se redno briti, prenehati piti in vse je steklo kot po maslu."

Arkan je pripadnike svoje vojske poimenoval Tigri, a prav lahko bi se imenovali tudi Delije. Novinci iz Crvene zvezde so se vojaško usposabljali v policijskem oporišču v hrvaškem mestu Erdut. Bili so oboroženi do zob. V beograjskem športnem časopisu je leta 1992 novinar takole poročal o Tigrih: "Zavrtel sem svoj film spominov nazaj in v duhu zagledal vse te pogumne fante na številnih evropskih stadionih. Natančno se še spominjam, kje je kdo stal, kdo je začel peti našo pesem, kdo je razvil zastavo, kdo je prvi prižgal baklo. Delije so pustile svoje navijaške pripomočke nekje pod oboki Marakane in se odpravili na bojišče s puškami v rokah."

Vendar pa niso opustili vseh svojih navijaških navad. Beograjski antropolog Ivan Čolović je ugotovil, da so s sabo na fronto odnesli tudi navijaške pesmi. Malce so jih prilagodili, da so povsem ustrezale vojnim razmeram. Nogometaši Crvene zvezde so se večkrat pripeljali v Arkanovo oporišče pozdravit svoje ranjene privrženke. Kapetan moštva Vladan Lukić je za Srbski dnevnik povedal: "Številni naši zvesti navijači s severnega dela Marakane pišejo najbolj slavne strani srbske zgodovine."

III.

Arkanova vojska se je borila v prvih srbskih vrstah že na samem začetku, v letih 1991-1992, in si takoj pridobila zlovešč sloves. Slike Arkanovega divjanja so dokončno obrnile svet proti Srbiji. Najbolj prepričljive so bile grozljive fotografije iz Bijeljine. Na eni Arkan poljublja predsednika bosanske Republike srbske, pri čemer stoji na truplu ubitega muslimanskega civilista. Druge prikazujejo Tigre, kako brcajo nemočna telesa in jim stopajo na glavo.

Ko je Hrvaška leta 1995 izvedla dobro pripravljen protinapad, je Arkan znova zbral svojo vojsko. V svojem domu nasproti stadiona Crvene zvezde je po televiziji gledal, kako Hrvati zasedajo svoje nekdanje ozemlje. Kot mi je povedala njegova žena, so ga te slike razbesnele. "Ubijajo moje ljudi. Treba je spet oditi v boj," je vzkliknil. Tedaj je bil poročen komaj nekaj mesecev. Njegova žena pravi, da je poskušala zaigrati na struno zakonskih obveznosti. "Zda moraš misliti tudi na družino," mu je rekla. Nič ji ni odgovoril, marveč je molče odšel v svojo sobo. Ko je čez deset minut stopila za njim, ga je našla oblečenega v uniformo in z baretko na glavi. Zadostoval je en sam telefonski klic in čez pol ure se je njegova vojska že zbrala pred stadionom Crvene zvezde.

Arkan je nekaj največjih grozodejstev je izvršil v okolici bosanskega mesta Cazina. Za poveljniško mesto si je izbral direktorjevo pisarno hotela Sanus. Od tam je pošiljal svoje Tigre, da so zapirali muslimanske moške, izganjali njihove družine in plenili njihove domove. Ropanje je postalo osnovna dejavnost Tigrav. Neki očividec je novinarju Los Angeles Timesa povedal: "Ko so prišli v izpraznjeno muslimansko hišo, jih je nekaj takoj odšlo v kuhinjo, od koder so začeli odnašati gospodinjske aparate. Drugi so poiskali televizor in videorekorder. Nekdo se je nemudoma lotil prekopavanja vrta, da bi našel skrito zlatino. Arkanove moške je bilo mogoče prav preprosto prepoznati. Od kopanja so vedno imeli umazane prste." Ujete muslimane so Tigri pripeljali v hotel, kjer je imel Arkan svoj štab. Nekateri so pretepli in zaslišali. Druge so stlačili v kletno kotlovnico, ki je merila pet kvadratnih metrov. Dobre tri dni so imeli v njej zaprtih trideset mož in žensko, brez vode, hrane in svežega zraka. Potem so jih z avtobusom odpeljali do vznožja griča, vrh katerega je stala vaška cerkev. Razen dveh so pobili vse ujetnike in jih pokopali v skupno grobišče, ki so ga odkrili leto dni pozneje. Po oceni ameriškega zunanjega ministrstva so Arkanovi Tigri do konca vojne v Bosni in na Hrvaškem prerezali vrat, zadavili ali na kak drug način pobili več kot dva tisoč moških in žensk.

Arkanovi zločini so bili dobro dokumentirani. V Srbiji ni bilo težko zvedeti zanje. Milošević ni omejil dostopa do interneta, ni prepovedal satelitskih anten in ni oviral borcev za človeške pravice. Beograjski disident Filip David mi je odkrito priznal: "Vedeli smo." A namesto da bi srbska družba Arkana obsodila, ga je sprejela kot narodnega junaka.

Številni Srbi, ki so bili priča, kako se Arkana kuje v zvezde, primerjajo zdaj to poveljevanje s široko publiciteto, ki je v Ameriki spremljala Johna Gottija in Al Caponeja. Ta primerjava je nevdržna, saj zmanjšuje pomen Arkanovih zločinov in ne upošteva nekritičnosti srbskih medijev. Z nenehnim pojavljanjem v zelo priljubljeni televizijski oddaji Minimaks vizija si je Arkan pridobil ugled očarljive osebnosti, ki se je priljubila celo srednjemu sloju. Pred televizijskimi kamerami je tudi napovedal poroko z zvezdnico zabavne glasbe Ceco in skorajšnje rojstvo otrok. Ko se je leta 1994 poročil s Ceco, je televizija dogodek neposredno prenašala.

Vojna pa Arkana ni samo proslavila; v njej je tudi obogatel. Domoljubje je izrabil kot izgovor za velikopotezno ropanje. Svoje Tigre je uporabil za dobro organizirano mrežo, ki je popolnoma obvladovala nezakonito trgovanje z nafto in blagom široke potrošnje, saj trg zaradi gospodarskih ukrepov proti Srbiji ni deloval. Nekateri Beograjčani so mestno nakupovalno središče v šali radi imenovali kar "Arkansas". Tu je primerjava z ameriški gangsterji upravičena. Kot mnogi mafijski šefi pred njim je tudi Arkan želel legalizirati svoje novo pridobljeno bogastvo. Ali natančneje, želel je postati predsednik vrhunškega nogometnega kluba, ki mu bo prinesel mednarodni ugled in še večjo slavo. Ker mu uprava Crvene zvezde ni hotela prodati kluba, je sklenil ustvariti lastno Crveno zvezdo. Najprej je kupil nek kosovski nogometni klub in iz njega pregnal vse igralce albanske narodnosti. Potem ga je leta 1996 zamenjal za beograjski klub Obilić, napol poklicno moštvo, ki je desetletja životarilo v nižjih jugoslovanskih ligah.

Klub Obilić je bil zanimiv predvsem zaradi svojega imena, saj se je tako imenoval po vitezu, ki je sodeloval v kosovski bitki leta 1389, kjer so bili Srbi poraženi - ta dogodek srbske narodne pesmi še danes na dolgo in široko opevajo. Tik pred bitko se je Obilić prikradel v turški tabor in sultana Murata

zabodel z zastrupljenim bodalom. Arkan je sebe razglasil za novega Obilića. Prejšnjo barvo klubskih dresov je spremenil v rumeno, ki je bila barva Tigrov, in za maskoto kluba uvedel tигра, katerega simbolne podobe so preplavile stadion. Tiger vas pozdravi, ko stopite v klubske prostore. V vas zre z vrat avtomobilov, s katerimi se prevažajo člani kluba.

Pod budnim Arkanovim očesom je kljub žel uspeh za uspehom. Leto potem ko se je prebil v prvo ligo, je že postal državni prvak. Arkan je rad razlagal, v čem je vsa skrivnost uspeha: njegovi igralci so bili najbolje plačani v vsej ligi, pred tekmo niso smeli niti poskusiti alkohola in držali so se vojaške discipline. Njegovi nasprotniki pa so drugače pojasnjevali neverjetno nagli Obilićev vzpon. Znano je bilo, da je Arkan nekoč zagrozil napadalcu nasprotnega moštva, da mu bo prestrelil koleno, če bo njegovemu klubu zabil gol. Nek drug igralec je angleški nogometni reviji Four-Four-Two zaupal, da so ga pred tekmo njegovega kluba z Obilićem zaklenili v neko garažo.

Na tekmah je bilo Arkanovo sporočilo nasprotnikom popolnoma jasno. Obilićevi navijači so bili v glavnem veterani, pripadniki nekdanjih paravojaških enot. Ti Tigri so sodnike "pospremili" na tekmo v svojih džipih. Na stadionu so prepevali tudi "Če daš gol, od tu ne boš prišel živ" ali "Polomili ti bomo noge, pa boš hodil po rokah". Angleški časopisi so zapisali, da je bilo za igralce še najbolje, če so se uklonili željam navijačev, ki so pogosto merili nanje z orožjem.

Po Beogradu so krožile govornice, da je Arkan ob polčasu navadno vdrl v garderobo nasprotnega moštva in mu grozil. Da bi se temu izognili, igralci Crvene zvezde med odmorom preprosto niso hoteli oditi z igrišča. Raje so posedali so po travi in ob robu igrišča celo urinirali, kot da bi se srečali z Arkanom. Po drugi tekmi je napadalec Crvene zvezde Perica Ognjenović potožil: "To ni več nogomet, to je prava vojna. Mislim, da bo najbolje, če odidem iz te države."

S tem nepričakovanim uspehom se je Obilić uvrstil v ligo prvakov, kjer so ga čakala najboljša evropska moštva. Vendar pa celo vodstvo evropske nogometne zveze - ki ni imelo posebnih pomislekov, kadar je šlo za kriminalce in diktatorje - ni moglo dopustiti, da bi se na njihovih stadionih šopiril Arkan. Zato so izključili klub iz evropskih tekmovanj. Da bi izigral prepoved, se je odpovedal predsedovanju kluba. Na svoje mesto je postavil ženo Ceco. Vsem je bilo seveda jasno, da gre za metanje peska v oči. Ko sem o tem povprašal Ceco, mi je rekla: "Jaz sem bila predsednica, on pa je bil moj svetovalec." In ko je omenila predsednico in svetovalca, se je obakrat zahihitala.

V evropskih tekmovanjih pa Obilić ni bil tako uspešen. Arkan si ni upal zaklepati v garažo igralcev Münchenskega Bayern in drugih velikih evropskih klubov. Kmalu je Obilić začel popuščati tudi v domačem tekmovanju. Ostali klubi so namreč hitro spoznali, da so se s tem, ko so naslov državnega prvaka prepustili Arkanu, sami znašli na robu denarnega zloma. Povezali so se in upali, da jih Arkan ne bo mogel vseh pobiti. "Klicali so drug drugega in si zatrjevali, da tega ne morejo več dopuščati," mi je povedal gledališki režiser in nogometni kolumnist Gorčin Stojanović. Odtlej se je Arkan vse redkeje zatekal k nasilju. Obilić je začel drseti proti sredini prvenstvene lestvice.

Obilić je morda Arkana nazadnje celo pogubil. Številne teorije poskušajo pojasniti, zakaj so ga januarja leta 2000 ustrelili v predverju hotela Intercontinental, kjer vsak dan popil jutranjo kavo, potem pa odšel v telovadnico. Ena pravi, da je razjezil Miloševićvega sina Marka s tem, da je prevzel popolni monopol nad črnim trgom. Druga pravi, da se ga je tajna policija morala znebiti, ker je preveč vedel in ker bi ga zlahka zvalili pred haško sodišče, da bi pričal proti Miloševiću. Mogoče pa je šlo samo za navadni gangsterski obračun. Obstaja pa še ena razlaga, ki mi je še posebno ljuba, ker je po njej dobro premagalo zlo. Obilić je bil prav lahko neposredni vzrok njegove smrti. Arkanovim partnerjem je presedlo, ker si je prigrabil prevelik delež denarja od prodaje igralcev; ugotovili so, da z njim ni več mogoče poslovati. Potem ko je izrabil nogomet, da je z njim uničil življenje drugim, je zdaj nogomet uničil njegovo lastno življenje.

V Beogradu je ves čas obstajala majhna, liberalna, protimiloševićvska opozicija. Po Arkanovi smrti je nazadnje le dočakala svoj trenutek. Srbi so se začeli resignirano spraševati: Kaj smo v desetletju vojskovanja sploh dosegli, če odštejemo mednarodno osamitev in podivjano inflacijo? Voditelji liberalcev so sklenili, da bodo nastopili proti Miloševiću. Pripravili so demonstracije, na katere so povabili dve udarni skupini: študentsko zvezo in Delije iz Crvene zvezde. Milošević se je že vse od osemdesetih let naprej bal, da mu bodo prav Delije, zvesti privrženci srbskega nacionalizma, prej ali slej poskušali prekrižati račune. In zdaj je napočil čas, da se mu uprejo in ga uničijo.

Navijači Crvene zvezde se radi pohvalijo, da so prav oni povzročili politične spremembe. In res so fantje, ki so stali v prvih bojnih vrstah pred barikadami in vdrli v vladno poslopje, da bi našli dokaze za Miloševićovo podkupljivost, nosili drese Crvene zvezde. S stadiona so se odpravili pred Miloševićovo vilo in se spopadli s policijo. Tam so pripadniki Delij, med njimi tudi Krle in Draža, klicali opozicijske voditelje in zahtevali od njih, "naj rešijo Srbijo pred tem norcem." Na nogometnih tekmah so vzklikali: "Ubij se, Slobodan!" Da bi preprečil tovrstne proteste, je Miloševićev režim nekaj časa celo kupoval vstopnice za tekme državne reprezentance in jih delil med svoje privrženice.

Srbi so postavili Miloševićovo strmoglavljenje - poimenujemo ga revolucijo Crvene zvezde - na panteon velikih protikomunističnih prevratov. Vidijo ga kot sklepni del žametne revolucije, ki se je začela leta 1989. Ampak ali je ta upor v resnici kaj spremenil državo, podobno kot je Češko preoblikoval Havlov prihod na praški grad ali Poljsko predsednikovanje Lecha Walense? Za bistveno spremembo bi morali Srbi storiti še kaj več, kot da so zgolj odstranili Miloševićovo ikonografijo, tako kot so Rusi samo podrli Leninove kipe. S središčnega mesta v svoji kulturi bi morali vreči Arkana, ki je zli id vsega naroda.

Ob mojem prihodu v Beograd je bila Arkanova podoba povsem nedotaknjena. Dve leti po revoluciji Crvene zvezde in tri leta po svoji smrti je še vedno strašil po mestu. V kioskih se je njegov obraz smejal z bleščečih naslovnih tabloidov. V knjigarnah je junaško zrl z ovitkov knjig. S stebrov uličnih svetilk so plakati vabili na tekmovanje v kimboksu, ki so ga priredili v poveljnikov spomin.

Njegov največji spomenik pa je stadion nogometnega kluba Obilić, ki je s svojo bleščečo jekleno in stekleno podobo ter z vrsto razkošnih pisarn zagotovo najbolj moderna zgradba v vsem Beogradu. Iz nekdanje Arkanove pisarne vrh sosednjega stolpa se ponuja lep razgled na nogometno igrišče. Po postkomunističnih standardih je ta soba nekaj posebnega. Marmornata tla pokrivajo perzijske preproge. Vrh lesene knjižne omare uokvirjena fotografija prikazuje poveljnika Arkana v vojaški uniformi. Na masivni leseni pisalni mizi stoji bronasti kip Arkana z Obilićevimi šampionskimi medaljami okrog vratu. V kotu se v čast viteza Obilića košati zbirka mečev, ki ji dela družbo velik oljni portret srednjeveškega vojščaka. Na polici je vsem na očeh škatla z laserskim merilcem za pištolo.

V Arkanovi nekdanji pisarni me je milostno sprejela njegova vdova, popevkarski idol Ceca, ženska, s katero se je poročil pred kamerami državne televizije. V sobano je stopila s cigareto v ustih. Že prej so me opozorili na njeno telo. Zdaj mi je postalo jasno, kaj so imeli v mislih. Njena bleščeča zelena bluza je komaj zadrževala razkošne silikonske prsi. To ni bilo zanjo nič nenavadnega, saj se je rada razkazovala. Po vsem svetu je zaslovela po tem, da je med tekmami Obilića stala ob igrišču v tesno se prilegajoči obleki, potiskani z leopardjim vzorcem. Sedla mi je naproti na usnjen kavč. Pred srečanjem me je tolmač opomnil, naj pazim, kaj govorim. Rekel je, da ima Arkanova družina še vedno mnogo privržencev. Nisem nameraval preveč vrtati vanjo. Navsezadnje s tem tudi ne bi ničesar dosegel. Iz Obilićevih gostovanj po Evropi je že imela izkušnje z zahodnimi novinarji in je znala ravnati z njimi. Zavedala se je, da se mora znebiti zloveščega slovesa povezanosti z vojnimi zločini. "Strašno je, da se povezujeta politika in šport. Odločno obsojam vsak poskus, da se nogometna tekma spremeni v politično dejanje," je rekla, pri čemer je njen pogled izraža resnični gnus. Znova in znova je ponavljala: "To je čisti biznis, samo igra. In nič več."

Ob njeni očitni plehkosti je bilo kaj hitro mogoče pozabiti vso njeno pokvarjenost. Vendar je bila do vratu vpletena v politiko skrajnežev. Med vojno je prirejala dobrodelne koncerte za Arkanovo skrajno nacionalistično stranko. "Tudi vi ste lahko tako srečni kot jaz - pridružite se Srbski stranki sloge!" je pozivala množico svojih gorečih oboževalcev. Kot je mogoče prebrati na spletni strani stranke, Ceca še naprej zbira denarne prispevke za obrambo srbskega naroda pred "kugo nesrbskih narodnosti". Tudi po Arkanovi smrti je sedež stranke še naprej pri njej doma. Prejšnje poletje je na stadionu Crvene zvezde priredila koncert v Arkanov spomin, kjer je pripravila sto tisoč poslušalcev, da so vzklikali njegovo ime.

Z grobo očarljivostjo in kičasto plesno glasbo, ki ji pravijo turbo folk, ji je uspelo po naključju udejanjiti oba dela slovite fraze Hannah Arendt o plehkosti zla. "Jaz sem mama moštva," pravi. "Tako igralci gledajo name. Hočem, da so videti kar najlepši, zato jim oblačim v Armanijeve obleke." Govori o skorajšnjem izletu na tekmo NBA All star v Atlanti in o tem, kako uživa, ko ureja Arkanovo pisarno.

Nogometni klub Obilić po Arkanovi smrti in pod Cecinim predsednikovanjem ni bil več posebno uspešen, kar pa ni presenetljivo. Klub je v resnici obstajal samo zato, da slavi Arkana - in tisto, kar

predstavlja. Po koncu pogovora me je Ceca povabila, naj si ogledam klubski muzej. Prostor mi je razkazal klubski direktor, nekdanji igralec. Pokazal mi je odličja in fotografije. Osrednje mesto pa je zavzemala stena, ki je bila cela pokrita s slikami Arkanove prenovne Obilića. Moj vodnik je ponosno pokazal nanj in rekel: "To je bil naš oče."

Srbski ministrski predsednik Zoran Đinđić je rad igral nogomet. Delno zato ker mu je bila igra resnično pri srcu, delno pa zato ker si je z njeno pomočjo ustvarjal videz mladostne vitalnosti. Leta 2000 je bil izvoljen zato, ker je obljubljal reforme, ki bodo popravile škodo, ki jo je povzročil Miloševićev režim. To pa je bil program, s katerim je neizbežno prišel v odkrit spopad z organiziranim kriminalom, birokracijo in varnostnimi službami, ki so bile povezane z mafijo. Zaradi tega so ga začeli Srbi prezirati, saj so zasovražili njegovo protiinflacijsko politiko in tesne zveze s prav tistimi evropskimi in ameriškimi vladami, ki so z bombami zasipavale Beograd. V takem odklonilnem političnem vzdušju mu je prišla prav vsaka poteza, ki je utrdila njegovo kenedijevsko podobo.

V začetku marca leta 2003 se je Đinđić udeležil nogometne tekme, v kateri sta se pomerila vlada in policija. Ker je prišel nenapovedan, osupli policijski častniki niso vedeli, kako naj igrajo proti ministrskemu predsedniku. Naj se vnaprej predajo ali naj igrajo izjemno ostro, da se bodo lahko pozneje hvalili, kako so pretepli najvplivnejšega Srba? Sklenili so, da bodo igrali kar se da pošteno. Med tekmo si je ministrski predsednik poškodoval ahilovo peto in naslednje tedne si je moral pri hoji pomagati z berglami. Dvanajstega marca opoldne je zlezal in svojega avta in se počasi napotil proti vladnemu poslopju. Nekdo, ki je bil preoblečen v vzdrževalca, je nameril nanj puško heckler&koch. Kroglja je Đinđiću izbila srce iz telesa.

Đinđićev uboj je povzročil, da so se pretreseni Srbi le odločili uresničite del njegovega programa. Besna in razžaloščena javnost je le podprla njegove načrte za boj proti organiziranemu kriminalu. Policija je začela zapirati vse znane gangsterje in njihove sodelavce. Peti dan čistke so prišli tudi k Arkanovi palači nasproti stadiona Crvene zvezde in Ceco zaprli. Obtožili so jo sodelovanja pri atentatu, saj se je večkrat sestala z glavnimi osumljenci, pred umorom in po njem.

V hiši so našli vrata, ki so vodila v skrivni bunker pod poslopjem. Po večurnem trudu so vdrli vanj in naleteli na pravo orožarno s stotinami pušk, tisoči naboji, dušilci in laserskimi merilci, prav takimi, kot sem ga sam opazil na polici v njeni pisarni. Ceco so za mesec dni zaprli v samico. Medtem so natančno pregledali njeno finančno poslovanje, posebno tisto, ki je bilo povezano z Obilićem. Ugotovili so, da se ni niti prav posebno trudila, da bi bilo vsaj navidez legalno. Dobičke, ki si jih je nagrabila s prodajo igralcev, si je mirno nakazala na svoje zasebne račune na Cipru in na Madžarskem.

7. poglavje

Kako nogomet pomaga razumeti nove oligarhe

Italijansko razumništvo slika Berlusconi v zlovesčih barvah. Trdi, da je začel svoje prve nepremičninske posle z denarjem, ki mu ga je preskrbela mafija. Obtožuje ga, da mu je ves čas šlo samo za premierski stolček, ki ga je zasedel potem, ko je njegov politični boter zaradi korupcijske afere pobegnil v Tunizijo. Kadar je kateri od novinarjev, ki jih zaposluje, kritičen do njegovega dela, poskrbi, da je časnikarjeve kariere hitro konec.

Ker sem poznal te mračne pripovedi, me je pošteno stisnilo pri srcu, ko me je ugrabil nogometni klub Milan. Dogodek se je pripetil dva dni potem, ko je klub šestič postal evropski prvak - kar je uspele le še Realu iz Madrida. Tistega jutra sem iz hotelske sobe poklical Milanovega direktorja za stike z javnostjo, vedrega možaka, ki mu je bilo ime Vittorio. Kot večina članov uprave je tudi on Berlusconijev človek. Začel je pred dolgimi leti v Fininvestu, krovni družbi večine Berlusconijevega imperija, kot novinar neke razvedrilne revije in si potem počasi utiral pot proti vrhu birokratskega aparata Milana.

"Pokličite taksi in bodite tukaj čez petnajst minut, prav?" Povedal mi je naslov na eni od najbolj imenitnih milanskih ulic. Ta dan sem sicer že imel nekaj obveznosti, vendar njegove ponudbe nisem mogel zavrniti.

Ko sem prišel na označeno mesto, mi je bradat možak v usnjenem suknjiču močno stisnil roko. "Frank? Oprostite, samo hipec, prosim." Vzel je svoj mobi, mi obrnil hrbet in začel hitro in tiho

govoriti vanj. Ob naju se je ustavil nek nemški avto. "Grevia," je rekel izza svojega telefona. Pričakoval sem bil, da bova sedla na kavico ali pokramljala v njegovi pisarni. Zdaj pa smo v avtu drveli skozi Milano in se mi ni niti sanjalo, kam smo namenjeni. Po telefonu ni omenil nikakršnega potovanja, še najmanj pa dolge vožnje po avtocesti, po kateri smo ravnokar vozili.

Nazadnje je Vittorio spraval mobi nazaj v žep. Bilo mi je nerodno, zato ga nisem hotel naravnost vprašati. Kmalu pa mi je povedal dovolj, da sem ugotovil, da smo namenjeni na igrišni kompleks Milanello, kjer trenirajo nogometaši Milana.

"Kdaj se bomo vrnil v mesto? Popoldne imam dogovorjen sestanek," sem ga vprašal.

"Kdo ve?" Na sprednjem sedežu se je obrnil nazaj k meni in se široko nasmejal. "Ne skrbite. Novinarska služba Milana bo že poskrbela za vas." Z dlanjo me je plosknil po kolenu.

Nogometni klub Milan rad razkazuje svojo razkošno podobo. In Milanello je zares nekaj imenitnega. S svojimi nizkimi poslopji, obdanimi z zasenčenimi terasami, cvetličnim vrtom in čudovitimi sadovnjaki je videti tak, da se ga ne bi sramoval niti kak zelo premožen grof.

"Vse si boste lahko natanko ogledali," mi je naznanil Vittorio in mi položil roko na ramo. "Najprej pa bomo jedli." Potem ko sva pri točilni mizi spila kavo, me je odvedel v moštveno jedilnico, kjer so igralci, še najstniki, sedeli na modernih stolih z visokimi naslonjali in brezskrbno obedovali.

Celotna zgradba je bila brezhibno opremljena. Vrata so bila rdeče polakirana in okrašena s črno - barvama kluba. V minimalističnem okolju so se bleščali beli kavči, ki so spominjali na kak hotel Iana Schrangerja. Po kosilu me je Vittorio odvedel v neko sobo s teraso, od koder je bil čudovit razgled na celotno naselje. "Tukaj počakajte," mi je naročil. Pred dvema dnevoma je Milan v Manchesteru šestič postal zmagovalc evropske lige prvakov, potem ko je po dveh podaljških srečanje dobil s streljanjem enajstmetrovk. Medtem ko sem čakal Vittoria, je v sobo stopil Milanov zmagoviti trener Carlo Ancelotti z masivnim, pravkar osvojenim pokalom v rokah. Sledila mu je množica pomočnikov in drugih uslužbencev. Skupaj z njimi se je nastavljal fotografom, tedaj pa so se mu pridružili tudi nogometaši. Že prej sem vzel v roke neko knjigo in se delal, da berem. A Vittorio mi je pripravil predstavo, ki bi si jo na smrt želela videti večina Italijanov. K meni so pristopili najslavnejši svetovni nogometaši - Manuel Rui Costa, Paolo Maldini, Alessandro Nesta - in mi stisnili roko. Po vrsti so trepljali Ancelottija po ramah in dvigovali pokal v zrak. Zajelo jih je razigrano razpoloženje in po kratkem bližnjem srečanju s temi nogometnimi bogovi sem se splošnega veselja nalezal še sam.

Vstal sem in poiskal Vittoria, ki je pri šanku srkal novo kavico.

"Bi mi naredili uslugo? Rad bi si ogledal jutrišnjo tekmo. Bi mi pomagali dobiti vstopnico ali akreditiv?" Na smrt sem si želel videti, kako igra Milan na svojem domačem futurističnem stadionu San Siro. In naslednji večer bo v finalu italijanskega nogometnega pokala igral z Romo za drugo najpomembnejšo lovoriko v državi.

"Brez skrbi!" mi je rekel in zmignil z rameni. "Naša tiskovna služba vas lahko spravi, kamorkoli vam srce poželi."

Če že nihče natančno ne ve, kako si lahko Juventus pridobi tolikšno naklonjenost sodnikov, pa je nogometnim navdušencev prav dobro jasno, s čim to doseže Milan: s spretnim vplivanjem na novinarje. Klub slovi po svoji odprtosti in dostopnosti, ki sem ju tudi sam občutil. Medtem ko Juventus prav nerad dovoli svojim igralcem govoriti z novinarji, včasih pa še to ne, se Milanovi nogometaši lahko pogovarjajo z mediji po mili volji. Celo Berlusconi, ki se na daleč izogiba političnim novinarjem, vedno rad odgovarja na vprašanja o ljubljenem Milanu. Ko je nekoč po koncu pogovorov o miru na Bližnjem Vzhodu ostal sam z izraelskim predsednikom Arielom Šaronom, mu je začel razlagati, zakaj si nič več ne želi od Manchester Uniteda kupiti Davida Beckhama.

Spremljal sem že člane Bele hiše in se udeležil ameriške predsedniške kampanje, vendar pa ne Karl Rowe ne Karen Hughes ne znata tako spretno ravnati z mediji kot Milan. Ko sem prišel na finalno tekmo italijanskega nogometnega pokala, me je pri vhodu pričakala predstavica tiskovne službe in mi izročila vstopnico. Pri tem me je poljubila na obe lici in mi obljubila, da bo ves čas pazila name. Loža za novinarje ponuja obiskovalcem zagotovo najboljši pregled nad igro. Čedna dekleta v klubskih

jopičih z znakom Milana - bilo jih je približno toliko kot novinarjev - so kot kake stevardese nenehno tekala po loži in spraševale, če je vse, kot je treba.

Kot televizijski človek je Berlusconi že od nekdaj obseden z zunanjim videzom in željo, da bi ugajal. Prav zato se tako trudi, da bi ohranil zagorelo polt vse leto, in zato tudi nosi skrbno ukrojene dvoredne obleke, s katerimi želi poudariti svojo napoleonsko postavo. Direktor vadbenega kompleksa Milanello mi je na dolgo in široko razlagal, da se Berlusconi spušča v najmanjše podrobnosti urejanja zgradb in okolice. Prav on je zahteval, da so posadili cvetlični vrt in zgradili terase. Pred njegovim obiskom uslužbenci izpred stavbe odmaknejo vsa vozila, tako da lahko nemoteno uživa v pogledu na vadišče.

A tovrstni esteticizem je le delček Berlusconijeve nagnjenosti k uprizarjanju mogočnih spektaklov - kar je tudi sicer značilnost novih oligarhov. Temu smo priča tudi pri nogometnem klubu Milan, ki je njegova največja predstava. Čeprav moštvo še vedno ni tako napadalno kot nekateri klubi iz Latinske Amerike ali Španije, je vendarle povsem prekinilo z tradicionalnim italijanskim catenacciom. Takoj ko je sredi osemdesetih let Berlusconi kupil klub, je vanj pripeljal Nizozemce - Marca Van Bastna, svaljkasto kodrolasega Ruuda Gullita in Franka Rijkaarda, igralce, ki nenehno razmišljajo samo o napadu. Moštvo je bilo sestavljeno tako, da igra lep in na oko prijeten nogomet, ki mu Juventusova igra ne sega niti do kolen. Nazadnje je tak nogomet Milanu prinesel tudi naslove evropskih in italijanskih prvakov.

Ko sem sedel na San Siru in spremljal finalno tekmo italijanskega nogometnega pokala, sem dobil vsaj bežen vtis, kako mogočni in razburljivi so taki spektakli. Po koncu srečanja, ko je moštvo ta teden osvojilo že drugo pomembno lovoriko, so se luči na stadionu zatemnile. Iz mraka so žarele in se rdeče dimile samo bakle, ki so jih vihteli ultras - izjemno dobro organizirani in predani klubski navijači. Laserski žarki so na igrišču zarisali ime kluba in podobo evropskega pokala. Ob grmenju klasičnih rokovskih himen, ki sem jim je pridružilo petje navijačev, so skozi plastični tunel drug za drugim prihajali igralci. Množica je vsakokrat zatulila nogometnašev ime. Odrasli ljudje povsod okrog mene so imeli solze v očeh. Vendar so mi povedali, da ta ganljiva slovesnost ni niti senca resnično mogočnih spektaklov, ki jih je Berlusconi pripravil v prejšnjih letih. Najbolj znana je bila prireditel, ki so jo poimenovali "Apokalipsa zdaj". Po nakupu kluba se je namreč Berlusconi predstavil navijačem tako, da so se nogometnaši pripeljali na igrišče s helikopterji, medtem ko je v ozadju bučala Wagnerjeva Walkira.

Ob skoraj vsakem stiku z Milanom sem v ozadju čutil dobro preiščljen in utečen klubski mehanizem. A zakaj bi si nekdo tako zelo prizadeval vplivati na mnenje novinarjev? V Rimu sem srečal Maria Sconcertija, ki mi je podrobno pojasnil, kako pomembno si je pridobiti medije. Sconcerti ima izkušnje z obeh strani. Urejal je Corriere dello Sport, enega od dveh italijanskih športnih dnevnikov, ki pišeta predvsem o nogometu. Leta 2001 pa je začel voditi tekoče posle nogometnega kluba Fiorentina, enega najslavnejših moštev v Italiji. Na steni njegovega prostornega modernega rimskega stanovanja, prekrito od stropa do tal s slikami sodobnih slikarjev, visi tudi uokvirjena fotografija razjarjenih Fiorentininih navijačev, ki v držijo v rokah transparent s hudimi žaljkami na njegov račun.

V italijanskem nogometnem svetu velja Sconcerti za upornika, za človeka, ki je dovolj pogumen, da si upa odkriti govoriti o moči Agnellijev in Berlusconija. Poleg tega prihaja iz Firenc, kjer se že dolgo čudijo dejstvu, da Milan in Juventus osvajata državne naslove, njihovo domače moštvo pa vedno ostane za las praznih rok. Če Sconcerti ne bi bil tako ugleden poznavalec, bi se mi zdeli njegovi pogledi na italijanski nogomet zaradi njegovih lastnih interesov preveč zarotniški in zapleteni, da bi jim verjel.

Sconcerti namreč ocenjuje, da lahko posamezno moštvo s pomočjo naklonjenega tiska doseže do šest točk več kot bi jih sicer, kar pa je ravno razlika med prvacom in drugouvrščenim klubom. Tudi tokrat gre seveda za pritisk na sodnike. Sconcerti zatrjuje, da lahko mediji preprečijo ali pa razkrinkajo naklonjenost sodnikov do Juventusa in Milana. Če tisk zažene gonjo proti kakemu delivcu pravice, se ta na lepem znajde v hudi zadregi. Na vse kriplje se bo trudil, da mu kdo ne bi očital pristranskosti - včasih morda še preveč.

Ob gledanju italijanske televizije in oddaj, kot je Il Processo, je mogoče lepo videti, kako mediji pritiskajo na sodnike. Nekaj tega pritiska je uporabil tudi sam Sconcerti. Leta 2000 se je njegov časopis potegnil za Lazio in Romo. Corriere dello Sport je vsak dan znova prinašal članke, v katerih je napadal

favoriziranje Agnellijevega in Berlusconijevega kluba. In čez nekaj časa je bilo mogoče opaziti - vsaj tako je prepričan Sconceri, pa tudi mnogi drugi -, da so sodniki postali mnogo bolj naklonjeni Romi in Lazio. Skromno pripomni, da sta v letih 200 in 2001 postala državna prvaka oba rimska kluba. Ne sliši se pogosto, da bi si kdo upal priznati, kako močna je lahko medijska manipulacija. Pri Milanu je silno težko ugotoviti, na katerih področjih si je Berlusconijev klub pridobil posebno naklonjenost. Sconceri je trdno prepričan, da jo ima. Ko sediva v njegovem stanovanju in pije mineralno vodo, mi pokaže spisek sodnikov, ki so jih najele Berlusconijeve televizijske mreže za komentatorje, in seznam tistih, ki jih te mreže kritizirajo.

O Berlusconiju si ni težko misliti vse najslabše, tako na nogometnem področju kot tudi sicer. Vendar pa vzbuja sum v precejšnji meri tudi zaradi tega, ker se ne ujema s klasično podobo italijanskega mogočnega. To nam razkrije že začetek njegove življenjske poti. V Italiji si med poletnimi šolskimi počitnicami nihče ne poišče dela, še zlasti ne, če ravno ne strada. Čeprav izhaja Berlusconi iz srednjega razreda, si je sam zaslužil denar za šolanje in fakulteto s tem, da je med počitnicami najemal glasbene skupine in jih angažiral za ladijska križarjenja. Če ni našel nikogar, je vskočil kar sam in imitiral Franka Sinatro. Kot podjetnik se je zgledoval po ameriškem vzoru. Obogatel je s tem, da je zgradil naselje za jupije v bližini Milana. Njegov televizijski imperij ima tako številno gledalstvo zato, ker ga Berlusconi spretno pita z Dallasom in Sokoljim grebenom.

Čeprav je bil medijski mogočnej, še preden je postal športni mogotec, se je šele z nakupom nogometnega kluba leta 1986 povzpел med pomembne državne osebnosti. Ko je leta 1994 vstopil v politiko in se začel potegovati za položaj predsednika vlade, si je pri tem pomagal z nogometom. V nekaj mesecih mu je njegova oglaševalska agencija Publitalia (ena od številnih med sabo povezanih družb) ustanovila politično stranko, katere volilna baza je bilo nekaj milijonov navijačev nogometnega kluba Milan. Navijaški klubi so postali krajevni sedeži stranke. Tudi ime stranke si je sposodila pri navijaški pesmi "Forza Italia" - "Naprej Italija!".

Berlusconi se je tako neutrudno skliceval na nogomet zato, ker je njegovo moštvo nizalo senzacionalne zmage in osvojilo tudi več naslovov evropskega prvaka. V času, ko je bilo italijansko gospodarstvo v resnih težavah in so bili vsi italijanski politiki videti kot podkupljeni poraženci, je želel, da volivci vidijo v njem zmagovalca. "Iz Italije bomo naredili drugi Milan," je neutrudno ponavljal. Z uporabo nogometa kot družbene metafore je samo še dokazal vso svojo populistično genialnost. Kajti tovrstni besednjak je bil dobro razumljiv nižjemu srednjemu razredu, skupini, ki si jo je izbral za volilno bazo. Ko je volivcem razlagal, zakaj se je odločil za kandidacijo, jim je povedal: "Slišal sem, da je igra postala nevarna in da poteka samo v obeh kazenskih prostorih, medtem ko je sredina igrišča obupno prazna."

Franco, Mussolini in ostali moderni diktatorji so nešteto krat povezali politiko in šport. Levičarskim Berlusconijevim kritikom se ta podobnost ne zdi naključna. Berlusconi je njihov potomec. Tako kot caudillos iz Latinske Amerike je tudi on popolnoma skorumpiran. Tisti hip, ko je prevzel odgovornost predsednika vlade, je tudi poskrbel, da ima od tega koristi tudi njegov velikanski poslovni imperij. Zato ni presenetljivo, da kadar se njegovi lastni interesi ne ujemajo s splošnim blagrom, poskrbi najprej zase. Kljub hudim obtožbam o podkupovanju mu je leta 2003 uspelo doseči sprejetje zakonodaje, s katero si je zagotovil popolno imuniteto.

Tudi njegovi nogometni posli potekajo po istem kopitu. Res, da ne pritiska na sodnike in politike iz ozadja kot Agnelli, vendar se celotni sistem vedno odvija tako, da se ujema z njegovimi interesi. Adriano Galliani, Berlusconijev namestnik v klubu Milan, je tako postal predsednik italijanske nogometne lige, ta pa je med drugim zadolžen za kaznovanje politiko in pogajanje za pravice televizijskih prenosov.

Javnost v Združenih državah najbrž politika Berlusconijevega kova ne bi trpela. V Italiji pa volivci Berlusconija ne kaznujejo za njegovo navzkrižje interesov, saj je tovrstna korupcija preveč splošno razširjena, da bi moral zanjo odgovarjati en sam človek. Kritiki, ki opozarjajo na to navzkrižje, se zdijo prav licemerski. Ne želijo si sveta, kjer bi bili mediji zavezani samo svoji novinarski resnici in objektivnosti. V zvezde kujejo tiste čase, ko so socialisti in krščanski demokrati imeli v rokah vsak svojo državno televizijsko mrežo. Nihče ne na tej ne na oni strani političnega spektra si v resnici ne želi gospodarno prevetrili vladnih pogodb, ki so osnovno gonilo korupcije.

Če upoštevamo ta splošni odpor do reform, je težko zlit vso jezo samo na Berlusconi. V primerjavi s starimi oligarhi, ki so vlekli politične niti daleč v ozadju, deluje Berlusconi odkrito in javno, tako kot to počne s pritiski na novinarje v nogometnem klubu Milan. Ko je leta 2003 spravil skozi parlamentarno proceduro zakon, s katerim si je pridobil popolno imuniteto, so lahko Italijani celotni postopek spremljali v časopisu in na televiziji. Na ulicah je protestiralo le nekaj aktivistov, v resnici pa to skoraj nikomur ni bilo mar.

IV.

Nekega deževnega večera sem se srečal s Tommasom Pellizzarijem, mladim novinarjem časopisa *Corriere della Sera* in fanatičnim navijačem Milanovega mestnega tekmeca Interja. Tomassa sem poiskal zato, ker je eden od najglasnejših kritikov Berlusconijevega kluba. Leta 2001 je izdal polemično knjigo z naslovom *No Milan*, ki ji je bilo vzor protiglobalistično delo Naomi Klein *No Logo*. Knjiga je domiselna, včasih šaljiva, v glavnem pa oster napad na vse, kar predstavlja Milan. V njej je seznam desetih Milanovih igralcev vseh časov, ki jih najbolj sovraži, in desetih, ki so mu najbolj pri srcu, ker potrjujejo vso bedo kluba.

Njegova očarljiva polemika se končuje s paradoksalnim zasukom. V zadnjem poglavju se Pellizzari zahvaljuje Berlusconiju, ker je lastnik osovražene nasprotnika. Za večino Interjevih navijačev je ta izjava nekaj nezaslišane, kajti prav s pomočjo Berlusconijevih neizmernih bančnih računov je Milan postal takorekoč nepremagljiv. Vendar pa sta Pellizzariju duša in moralna neoporečnost njegovega kluba enako pomembna kot naslovi prvakov. Zato zatrjuje, da zaradi Berlusconijeve povezave s klubom Italijani ne morejo več mižati pred Milanovo objestnostjo, saj je preseгла vse razumne meje. Pellizzari je prepričan, da se je to klubu že začelo vračati kot bumerang. Italijani se vse bolj odvrčajo od Milana, saj vidijo v njem simbol podkupljivega in zastarelega režima.

Vendar pa, odkrito rečeno, za to ni nobenih dokazov. Pravzaprav se dogaja prav nasprotno. Zaradi Berlusconijevih sijajnih igralcev in šampionskih naslovov je Milan postal tako priljubljen po vsej Italiji, da bo morda kmalu zasenčil Juventusovo široko zaledje. A v nekaterih razumniških krogih so začeli prezirati Milan natančno tako, kot je Tomasso napovedal. Da bi mi to tudi dokazal, me je povabil v gledališče in kulturni klub z imenom *Comuna Baires*. Takoj ko se je Berlusconi leta 2001 znova vrnil na oblast, je *Comuna Baires* sklenila zavezništvo z Interjem. V svojih prostorih prireja literarne večere, kamor vabi člane moštva. Tako se tuji Interjevi nogometaši (iz Kolumbije, Turčije in od drugod) na odru pridružijo pesnikom in pisateljem iz svojih domačih držav. Po nastopu se igralci, trenerji in člani uprave, skupaj z Interju naklonjenimi razumniki, odpravijo na večerjo v kleti gledališča. Takšne večere lahko pripravi samo italijanska levica, ki se napaja z Antoniom Gramscijem in njegovimi protihegemonističnimi teorijami.

Tisti večer, ko sva s Tommasom sedela v *Comuni Baires*, je bil častni gost Javier Zanetti, argentinski kapetan moštva Interja. V klubu so ga očitno vsi poznali. Snemalna ekipa Interjeve kableske televizije ga je prestregla za kratek pogovor. Čudovite ženske v črnem so ga ustavljale in poljubljale na lica. Plašče sva pustila v garderobi, kjer ni bilo take gneče. Tommaso mi je zašepetal: "Moram vas posvariti. Ti ljudje so v resnici komunisti. Prav nič ne pretiravam. To so pravi komunisti." Ko sva odhajala iz sobe, me je dregnil in pomignil proti uokvirjeni fotografiji Che Guevare, ki je strmela v naju z lesenega trama.

Kot vsako boemsko gledališče tudi *Baires* daje vtis zasilnosti. Glavni oder je v pusti temni sobi z zaveso in razmajanimi lesenimi stoli. Tokrat so jih postavili v krog, ki so ga zasedli moški in ženske z majcenimi naočniki na nosu. Sredi kroga je za mizo, pokrito s prtom v Interjevih barvah, sedel Zanetti. Medtem ko je čakal na začetek programa, se je presedal na svojem stolu.

Večer je vodil sam direktor gledališča, možak srednjih let v platneni srjaci, ki ni bila zataknjena za pas. Občinstvo je ogrel s strastnim slavospevom Interju. Hvalil je klub zaradi njegovega "protibushevskega, protiberlusconijskega in protiameriškega" pogleda na svet. To svojo trditev je podkrepil s podatki o tem, kolikokrat je klubu za las spodrsnilo v borbi za naslov državnega prvaka. V nasprotju z etiko ameriškega kapitalizma Interjevi navijači dobro vedo, da so "na svetu stvari, ki so mnogo pomembnejše od zmage."

K mikrofonu mu je sledila še cela vrsta novinarjev, pisateljev in pesnikov, ki so vsi izkazovali Zanettiju dolžno spoštovanje, mnogi pa so tudi ponavljali voditeljeve protikapitalistične ideje. V

premorih med posameznimi govorniki je direktor predajal Zanettiju oljne slike, ki so jih ustvarili v njegovo čast.

V teh prizadevanjih, da bi Interju pritaknili levičarsko podobo, je bila cela vrsta protislovij. Prvič, povezovati klub s protiglobalističnim gibanjem je popolnoma nesmiselno. Lastnik Interja je namreč naftni magnat. Čeprav je naklonjen levi sredini in se je včasih celo spogledoval s politično kariero, vodi Inter v odkritem kapitalističnem duhu. Prav tako ni mogoče v klubu odkriti svetovljanstva, ki bi ga levičarji tako radi videli v njem. Kajti ni mogoče spregledati dejstva, da Inter predstavlja drobno buržoazijo severne Italije, ki je najbolj odločna nasprotnica priseljevanja v državi. Na tribunah njihovega milanskega stadiona doni mnogo več rasističnih pesmi in vihra mnogo več rasističnih transparentov kot na tekmah Berlusconijevega kluba.

To vsekakor ni prvi primer iracionalizma in nedoslednosti italijanske levice. Med vsemi evropskimi državami je prav Italija država z najbolj slikovito politiko. Potem ko so stalinski procesi v tridesetih letih, pakt med Hitlerjem in Stalinom o nenapadanju, krvava zadušitev madžarske vstaje in padec berlinskega zidu odvrnili večino človeštva od komunizma, ni italijansko navdušenje nad nauki Karla Marxa nikoli zares splahnelo. Zaupanje v komunistično partijo so ohranili vse do devetdesetih let, pa čeprav je partija nenehno godrnjala nekaj o revoluciji in diktaturi proletariata. In to ni bil zanemarljiv del volilnega telesa. Komunisti so redno dobivali približno tretjino volilnih glasov.

Italijansko levico pesti še ena nadloga - nagnjenost k ošabnosti. V Berlusconiju in njegovem Milanu komunisti vidijo mnogo večjega malopridneža od Agnellija in Juventusa samo zato, ker je Berlusconi pač družbeni povzpetnik. Neki časopisni kolumnist mi je o tem povedal takole: "On uvaža cenene ameriške televizijske nadaljevanke in filme; pripoveduje umazane šale in strelja kozle." Pomembna raziskava o nastanku njegovega imperija se imenuje Vonj denarja. Včasih se zdi, da je njegovo resnično prekletstvo le v tem, da je pač obogatel.

Srdit odziv na Berlusconija levici zmanjšuje možnost, da bi se učinkovito spopadla z njim. Namesto da bi ustregli boleštni želji Italijanov po spektaklu, se z njim merijo sivi politiki z akademskim poreklom in blagega vedenja. (Berlusconijev glavni nasprotnik Romano Prodi na primer redno poudarja svojo ljubezen do kolesarstva, ki pa se po priljubljenosti nikakor ne more meriti z nogometom.) Berlusconija ves čas obtožujejo za prestopke, ki so že dolgo znani in ki so mu jih volivci že davno odpustili. Podobno kot Interjevi razumniki so tudi oni izgubili vsak stik z resničnostjo svojih potencialnih privržencev.